

Слободан Шкеровић

СИГНАЛИЗАМ КАО УМЕТНИЧКИ МЕТОД

Оно немушто, између речи и представа, појмова и конвенција, живота-смрти и беспрекорне равнодушности, које измиче сваком покушају описа – невидљиво и немо, неопипљиво, свепрожимајуће – које се сâмо оглашава и које сâмо себе опажа – све с њега отпада! Играјмо се њиме поезијом, бојама, сенкама, електронским импулсима, зовимо га Велико, Неописиво, Једно, Глас=Логос, Суштина, Бог, Сила. Прекид.

Божанствена уметност фуге која наставља своју игру у глухој тишини, око које ковитла свет-отпадник, блеђи од најблеђе сенке, гар, сагорело, свет у нестајању. Од Лао Цеа до Марка Ротка, говор обилази око невидљивог средишта, око истине саме, а наше биће, тело и дух, отимају се од њега и бајаги траже себе у сопственом нестајању.

Метод изрицања истине је метод осрамоћивања људскости, стругања лепљиве и смрдљиве смесе наноса који се таложе дејством времена и простора – наше мале и велике историје, труња у очима и масти у ушима. То је метод непосредности, истина се саопштава изненада и снажно, она не произилази из приложених чињеница а из ње не производи никакав остатак. Истина зауставља свет, одјекује у нама реметећи токове мисли и крви. Кроз уметничка дела она нам долази споља, вредност уметничког дела је баш у тој сили која нас из њих удари и поремети нам стварност до те мере да се најезимо и уплашимо – као да је неко на тренутак искључио наш урођени инерциони систем па честице телесности и разума почињу да се одвајају једне од других и расплињавају у беличасту измаглицу. Но и ово искуство изненадног просветљења лако пада у заборав јер је по природи својој бесловесно – оно не остаје записано као низ речи или

чулних утисака. Не можемо га препричати и не можемо га пренети другима у препознатљивој форми. Можемо само слати сигнале али на њих ће реаговати само неко ко их већ има у себи. Овај феномен непосредне и једине могуће комуникације није од овога света и њиме се једино може овладати поновљеним искушавањем дисконтинуитета истог.

Постоји једна обична заблуда – да ми имамо неку пажњу, као чисто и празно средство, па је усмеравамо где хоћемо или онако како нам нека јача сила нареди. Не, та пажња јесте (њен) садржај, без пажње нема ни садржаја. Сигнализација уметничког дела састоји се управо у овоме: уметничко дело се појављује као неки садржај, али тај садржај није порука која нам се преноси. Или, посматрано са становишта субјективног искуства, садржај уметничког дела се распада и у том тренутку се остварује комуникација. Ово се догађа стога што уметник манипулише пажњом на такав начин да се она искључује, јер уметничко дело осим привидног садржаја у себи носи и невидљиву силу, која је комплементарна садржају, тако да укупни садржај постаје редувантан у тренутку када се оствари непосредан додир личности посматрача и личности уметника. Овај „врх“ контакт опстаје без обзира на причу, па је тако основна порука уметничког дела вечност постојања „без ичега на себи“.

Лао Це је у својим песмама начинио праву вратоломију описујући неописиво, тако што је навео безброј примера стварности у којој се „Тао“ не види, практично шкартирајући читав видљив и осетни свет као нешто у чему „Велико“ не обитава, те од читаоца захтева да „ослепи“ и усмери своју пажњу тамо где садржаја нема – то јест, да укине своју чулност и разумност, односно саму пажњу. Буда је, рецимо, упорно одбијао да говори о нирвани, јер је нирвана стање које чулност не може да региструје – нешто чисто метафизичко и она се може искусити само на један специфичан начин: непосредно.

Марк Ротко је на елегантан начин пренео своју поруку о укидању чулности. Будући сликар, сликао је слике без садржаја. Користећи само једну нијансу боје насликао би слику тако да је она просто одисала животом, а порука је сасвим јасна: око ту нема шта да тражи. Око, као систем, односно инструмент разликовања, у суочењу са сликама Марка Ротка постаје излишно. Па тако посматрач не може а да не схвати да, иако је невидљиво, ту ипак нечега има! И то нешто није никакав разлучиви садржај. Па шта је онда то?

Ако се неко упита, како је уопште могуће сликати слику или причати причу без садржаја – одговор се супротставља разуму и више подсећа на неко религијско „веровати“. Уметник има вољу да слика или да говори, и без обзира на конкретно „шта“, његово дело опстаје као такво (снажно), јер у њему обитава оно што је битно за постојање.

Јер постојање није последица узрочности-последичности, па онда није ни тачно да су, рецимо, родитељи узрок постојања своје деце. Ако ћемо право, свако биће је зачето и постоји у духу и тако се према њему ваља и опходити. Све друго је део свеопште представе „пада“ и потрага за собом у таквом свету одвија се као трагедија. Као вечито кретање према недосежном лимесу.

Уметнички приступ одношења ка свету нужно инсистира на етичком моменту. Управо због тог „духовног порекла“ исходиште нам је свима исто. Интересантан је пример Мери Шели и њеног, чувеног, доктора Франкенштајна. Вештачком човеку муња са небеса удахњује живот, саме компоненте – садржај – његовог тела нису довољне да тај крпеж оживи. Па какав нам то сигнал упућује ова „случајна“ списатељица-супружница једног познатог песника? Употребила је антички мит о голему и у њега сажела једну једину норму – човек, то је нешто лишено амбиције да управља светом, да мртво прогласи за живо. И сама страхота коју она осликава у свом роману никога не оставља на миру – читалац мора да застане и да се замисли. Иако се о етичком моменту не разглаба у тој књизи, он се и те како намеће, заправо једино се он и намеће као релевантан. Етички моменат се неизоставно јавља у сваком уметничком делу – макар у елементарном облику – као лични однос према свету, а тај однос неизбежно имплицира и одношење према другим бићима – да ли као према простим елементима тог света, којима се може и мора манипулисати или као ближњима који захтевају непосредан однос, као према себи самом.

Сваки песник зна шта је то мртво слово на папиру. Једна лепо срочена фраза која се, понекад, годинама љубоморно чува не би ли се једном употребила у некој песми. Али то се никада не догађа! Песма се не састоји од делова, не може се саставити простим низањем речи и асоцијација, уколико иза њих не постоји онај прави садржај, она иста сила из које се рађају сунца и читав космос. А речи-отпаци и тела-отпаци, у свеопштој рециклажи, лепе се и опадају са живог организма који једини опстаје као носилац поруке.